

УДК 327.82(477:470):[316.485.26:004](045)

ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ У ВИМІРІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Іванна Валюшко

*Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка
при Міністерстві закордонних справ України
вул. Велика Житомирська, 2, 01001, м. Київ, Україна*

У статті проаналізовано роль дипломатії у забезпеченні інформаційної безпеки України в умовах війни з Росією. Досліджується роль публічної та культурної дипломатії у зовнішній політиці України. Проаналізовано основні досягнення та прорахунки на дипломатичному фронті України у контексті інформаційної безпеки.

Ключові слова: дипломатія, інформаційна безпека, інформаційна війна, м'яка сила, публічна дипломатія, культурна дипломатія.

Важливим напрямом протидії інформаційній війні з Росією, поряд з організаційними заходами, є безпосередні практичні дії української влади і суспільства у вимірі захисту інформаційної сфери нашої держави. Специфічні умови воєнного часу, в яких формально перебуває сьогодні Україна, посилюють увагу державних органів і громадянського суспільства як до інноваційних підходів, так і до перевірених часом заходів щодо протидії агресору в інформаційній сфері. Особливу роль у цьому відношенні завжди посідала і продовжує посідати традиційна дипломатична діяльність, покликана політичними методами захищати національні інтереси країни.

Поняття дипломатія є досить багатограним, у науці існує декілька підходів до його визначення. Класичне визначення дипломатії міститься в Оксфордському словнику англійської мови: «Дипломатія – це здійснення міжнародних відносин шляхом переговорів; сукупність засобів, що їх використовують послы й посланники з метою забезпечення переговорного процесу; праця або мистецтво дипломата». Англійський дипломат Е. Сатоу уточнює: дипломатія – це «застосування розуму і такту з метою розвитку офіційних відносин між урядами незалежних держав» [1]. Видатний французький дипломат Ж. Камбон визначає дипломатію як мистецтво ведення переговорів та пошук способів, які б дозволили між народами не вдаватися до застосування крайнього засобу – сили [2].

Сучасний український «Словник іншомовних слів» дає таке визначення дипломатії: «Офіційна діяльність глав держав, урядів та спеціальних органів зовнішніх зносин щодо здійснення зовнішньої політики й захисту прав та інтересів держави за кордоном. Мистецтво досягти своєї мети методами, притаманними дипломатові» [3].

Втім навіть таку консервативну сферу, як дипломатія не обійшли зміни, які приніс розвиток інформаційних технологій. У кінці минулого століття почали змінюватися традиційні методи та інструменти дипломатії. З'явилися такі терміни як медіа-дипломатія, twitter-дипломатія. Концепція зовнішньої політики України теж особливу увагу приділяє інформаційному забезпеченню зовнішньополітичної діяльності або медіа-дипломатії, оскільки це є інструментом забезпечення інформаційної безпеки країни.

Російська тотальна інформаційна атака на Україну здійснювалася як безпосередньо на території нашої держави, так і опосередковано через інші країни ЄС та й СНД. Кремлівські пропагандисти намагалися нав'язати свою картину подій в Україні, де головними

інформаційними послідами у маси було те, що в Україні йде громадянська війна, а Росія захищає її населення від нацистів, що взагалі Україна це так звана «failed state». Нарешті, усі ці обставини змусили Україну звернутися до поняття Джозефа Ная «soft power» у зовнішній політиці та публічної дипломатії як її інструмента. Продумана стратегія публічної дипломатії є інформаційною складовою протистояння у гібридній війні з агресором.

Приймаючи до уваги зростання потенціалу «soft power», як чинника впливу держави на систему міжнародних відносин, публічна дипломатія має виконувати такі завдання, як інформування зарубіжної громадськості про позицію держави та суспільства; здобуття зворотного зв'язку від зарубіжної громадськості; участь у виробленні зовнішньополітичної позиції держави з урахуванням думки зарубіжної громадськості [4]. У цьому контексті варто пригадати дещо вужчий, аніж публічна дипломатія, але не менш важливий зовнішньополітичний інструмент з арсеналу «м'якої сили» держави – культурну дипломатію. Адже використовуючи її, держава може не лише представити культуру як складову формування державного бренду та подолати упередженість у ставленні до країни, а й підвищити ефективність зовнішньої політики, сформувати позитивний економічний клімат для іноземних інвестицій [5].

Вважається, що вперше термін «публічна дипломатія» використав у 1965 р. Е. Галіон у зв'язку із заснуванням при Школі права та дипломатії ім. Флетчера при Університеті Тафтс Центру публічної дипломатії ім. Едварда Р. Мерроу. На той час цей центр визначав в одній зі своїх праць, що «публічна дипломатія має справу зі впливом суспільних соціальних установок на формування та здійснення зовнішньої політики. Це охоплює виміри міжнародних відносин поза традиційною дипломатією..., включаючи формування урядами громадської думки в інших країнах; взаємодію приватних груп та інтересів в одній країні з такими в інших... та міжнаціональний потік інформації та ідей» [6].

2015 рік став певним проривом діяльності України у сфері публічної дипломатії, ця важлива для держави сфера була інституціалізована. 22 грудня 2015 р. у Міністерстві закордонних справ України було створене Управління публічної дипломатії. До його ключових завдань належать: розвиток відносин з громадськістю, громадськими об'єднаннями та медіа інших країн; реалізація іміджевих, культурних та інформаційних проектів України за кордоном та координування заходів інших органів виконавчої влади у цих сферах [7].

З огляду на постійну дезінформацію Кремля про ситуацію в Україні за результатами співробітництва Міністерства інформаційної політики, МЗС України та інститутів громадянського суспільства у 2015 році було розпочато інформаційний проект Ukraine: Freedom, Dignity, Creativity («Україна: Свобода, Гідність, Креативність») та відповідну міжнародну кампанію My Ukraine is («Моя Україна – це...»). У межах кампанії запущено профільний сайт www.myukraineis.org та розроблено однойменний буклет. Проект передбачає залучення всіх охочих, які мають додати свій цікавий факт про Україну [8].

Ще одним важливим кроком, що свідчить про адаптацію української дипломатії до сучасних реалій війни та умов розповсюдження російської дезінформації не тільки в Україні, а й у світі була презентація на початку 2017 року Міністром закордонних справ України в Українському кризовому медіа-центрі напрацьовань МЗС щодо Українського інституту – установи, яка презентуватиме Україну за кордоном. Влітку 2017 року Кабінет міністрів ухвалив рішення про створення «Українського інституту». Очікується, що, будучи автономною державною установою, що працює поза стінами посольств, але під патронатом МЗС. У бюджеті МЗС на 2017 рік на функціонування «Українського інституту» виділено 22 млн грн [9].

Виступаючи 9 березня 2015 року на церемонії вручення Національної премії України імені Т. Шевченка, Президент України П. Порошенко зазначив, що «...аби вести діє-

ву боротьбу з агресором, утверджувати незалежність, маємо виробити ефективну модель культурної політики – модерна культурна політика стане і зброєю для перемоги над ворогом, і інструментом реформ» [10].

У цьому ракурсі заслуговує на увагу Довгострокова стратегія розвитку української культури – стратегія реформ, схвалена КМУ України 1 лютого 2016 року. Стратегія визначає основні напрями діяльності, які мають вивести сферу культури і творчості з периферії суспільно-політичних інтересів, забезпечивши їй провідне місце у суспільно-економічному розвитку України [11].

Також Міністерством Інформаційної політики було розроблено проект Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі, а 7 червня 2017 року КМУ України прийняв Розпорядження про затвердження плану заходів з її реалізації. До основних завдань Міністерства закордонних справ відносяться: запровадження проведення регулярних брифінгів з метою оперативного інформування українців та іноземців про точку зору України з усіх ключових питань, включно з проблемними, що будуватиме довіру та розуміння пріоритетів та репутації країни; забезпечення на високому рівні підготовки та виготовлення інформаційних матеріалів залежно від заданої тематики, регіонів та груп населення; інформування світової громадськості про можливість навчання в Україні (для іноземців, у тому числі закордонних українців); організація проведення за кордоном спільних заходів за участю вітчизняних виробників бізнес-асоціацій і компаній з метою поширення інформації про можливості українського експорту та ін. [12].

Слід визнати, що будь-яка війна – це вже поразка дипломатії. У контексті інформаційної безпеки дипломатія займає визначну роль. Значення дипломатичної роботи України у разі підсилюється в умовах гібридної війни Росії і вимагає асиметричної та комплексної реакції на різного роду маніпуляції з боку Кремля. Головною проблемою дипломатичної служби України на початку російського вторгнення було донести міжнародній громадськості правдиву інформацію про стан речей в Україні. З огляду на роботу та дезінформацію російських каналів та дипломатії це виявилось досить нелегким завданням. Інформативна функція дипломатії в умовах війни вийшла на перший план. Значення дипломатичного фронту України важко переоцінити, особливо коли майже в усіх міжнародних організаціях наявні так звані «групи друзів Путіна», які намагалися і досі намагаються дестабілізувати єдність у позиції демократичних країн щодо України. Тому Україні приходится відбивати не тільки військові атаки, а й дипломатичні.

Зазначимо, що за часи незалежності і безпосередньо до початку конфлікту Україна страждала гіпертрофованими проявами дипломатичної толерантності до Росії. Це знаходило підтвердження і під час газових війн, і під час дискусій щодо базування російського Чорноморського флоту у Криму та інших випадках. Так, дуже часто дипломатія у контексті російсько-українських інтересів здійснювалася не на захист національних інтересів, а скоріше на шкоду. Очевидно, це також було пов'язано із правлячою елітою в Україні.

Важливим зовнішньополітичним досягненням України на дипломатичному фронті можна вважати отримання безвізового режиму з ЄС. 6 квітня 2017 року відбулася історична подія у відносинах України та ЄС – Європейський парламент проголосував за скасування віз для українців. Безвіз набув чинності 11 червня 2017 року.

Відповідне рішення Європарламенту є дипломатичною перемогою України, оскільки, попри російську пропаганду та лобі в Європі, українській владі таки вдалося досягти мети. Надання безвізу Україні має велике значення, оскільки так Європа підтвердила свою підтримку нашій державі практичними діями, а це, своєю чергою, боляче вдарило по ін-

тересах РФ. Попри значну зовнішню і внутрішню турбулентність, Україна таки виборолла справедливе право на вільне пересування європейськими країнами.

Однак, попри певні успіхи української дипломатії, варто з'ясувати питання, чи відповідає зовнішня політика України щодо Росії фактичному стану війни. Між Україною та Росією досі не розірвано дипломатичні відносини. А, як відомо, дипломатичні відносини між державами встановлюються, коли вони взаємно визнають одна одну і готові розвивати двосторонні відносини на основі принципів міжнародного права. Початок неоголошеної війни Росії проти України, анексія Криму, фінансування терористичних та інших незаконних військових формувань на території окупованих районів Донецької та Луганської областей, постійне апелювання і навмисне перекручення, викривлення, спотворення фактів історії, маніпуляція ними з боку російського політичного керівництва й пропаганди з метою поставити під сумнів існування української державності взагалі чи щонайменше правомірність існування України у нинішніх кордонах неспростовно свідчать про те, що Росія не визнає України, її територіальної цілісності й не має наміру у відносинах з нашою державою дотримуватися ні загальних норм та принципів міжнародного права, ні навіть двосторонніх договірних зобов'язань [13].

Чому українська влада досі не визнала на законодавчому рівні війну війною? Зрозуміло, що така ініціатива не зовсім вигідна деяким політичним і бізнесовим колам, бо попри фактичну війну триває тісна кооперація російських і українських бізнес-груп і, очевидно, так зване «ефективне управління Росії» (як це питання інтерпретується деякими політиками від бізнесу) дасть можливість розвивати таку кооперацію і надалі. Також, називаючи війну антитерористичною операцією, влада фактично відкидає факт присутності російських військ на території України і звільняє Росію від відповідальності. Відтак, якщо на сході нашої держави проходить АТО, це виключає факт міжнародного конфлікту, і, відповідно, усі витрати і відповідальність буде нести Україна. Навіть якщо території невідконтрольні українській владі, їх не визнають окупованими, а Росію – окупантом. Це фактично означає, що там немає російських військ, і в Україні йде громадянська війна. Така зовнішня і внутрішня маніпуляція поняттями і сенсами, інформаційні вливання, реакція української політичної еліти на конфлікт відображає усю його гібридність.

Попри однозначні політичні заяви щодо Росії, українській дипломатії та її вищому керівництву важко дається логіка війни. Функції та роль зовнішньої політики в умовах війни доведеться переоцінювати загалом. До цього підштовхує й аналіз успішності російської дипломатії, яка, попри санкції та однозначне засудження своєї поведінки стосовно України, вміє нав'язувати власне бачення ситуації та навіть досягати вигідних їй формальних чи напівформальних домовленостей і рішень. Потрібно нарешті збагнути, що в умовах війни Міністерство закордонних справ та дипломатія загалом є лише великим допоміжним підрозділом оборонного відомства. Завданнями дипломатичної служби у цей період має бути забезпечення необхідної політичної та матеріальної допомоги для ведення війни, інформаційне забезпечення дій Збройних сил, а також створення максимальної кількості проблем для супротивника, обмеження його дипломатичних та інформаційних ресурсів, спрямування його уваги на другорядні об'єкти. Мова іде про весь комплекс дипломатії: двосторонні відносини, роботу у міжнародних організаціях, реалізацію великих міжнародних та регіональних економічних, а також енергетичних проектів тощо. Не має значення, наскільки конвенційними чи гібридними є обрані Росією форми агресії проти України. Дипломатична війна повинна стати тотальною [13].

Для цього має бути підготовлений та витренований особовий склад зовнішньополітичного відомства України. Як відомо, головним закладом, де навчали дипломатів була

Дипломатична академія при МЗС України. Однак, 7 грудня 2016 року була прийнята Постанова КМУ № 920 «Про реорганізацію Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ» [14].

Реорганізація Дипломатичної академії передбачає її перетворення у державний навчально-науковий заклад післядипломної освіти «Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при Міністерстві закордонних справ». На практиці це означає переформатування такого важливого для держави навчального закладу IV рівня акредитації і перетворення його на заклад лише з 3-х місячними курсами підвищення кваліфікації для дипломатів. Як мінімум таке рішення керівництва держави виглядає невиправданим, несистемним та недалекоглядним. Адже Україна знаходиться у стані війни, та їй потрібні кваліфіковані дипломатичні кадри для захисту її інтересів на міжнародній арені. Це має пряму вплив на забезпечення інформаційної безпеки України.

Погоджуємося у тому, що Дипломатична академія потребувала реформування, однак, аж ніяк не фактичної ліквідації. Схоже, керівництво держави до цього часу не усвідомлює значення підготовки кадрів для основного зовнішньополітичного відомства нашої країни. За 3 місяці просто не можливо підготувати фахівця-дипломата у визначеному напрямку, і з цим погодиться будь-який спеціаліст.

У той же час аналогічний навчальний заклад ворога продовжує успішно працювати і залучати у свою орбіту закордонних слухачів. Нині там викладають більш, ніж 20 іноземних мов. Більше того, з 1994 року на Дипломатичну академію РФ покладена важлива державна місія – навчання дипломатів країн СНД та ряду інших держав [15]. З огляду на методи інформаційної політики РФ ця теза розшифровується таким чином, що Кремль залучаючи на навчання дипломатів з інших країн, тим самим формує свій інформаційний порядок денний. Тобто Україна, закриваючи свою Дипломатичну академію, втрачає ще один шанс удосконалення методів інформаційної безпеки.

Підсумовуючи зазначимо, що в українській дипломатії у контексті російсько-українського конфлікту наявні позитивні результати, такі як активний розвиток публічної дипломатії, досягнення солідарності Заходу у підтримці України та визнання анексії Криму Росією, а також підписання Угоди про асоціацію з ЄС, чіткий курс на євроатлантичну інтеграцію, збереження санкцій щодо РФ, набуття безвізового режиму, та ін. Разом з тим, існує ряд проблем дипломатичної служби, основною з яких є несистемність та деякі хиби, пов'язані, зокрема, з такою сферою державної діяльності, як забезпечення інформаційної безпеки.

Список використаної літератури:

1. Визначення поняття «дипломатія» Роль дипломатії на початку XXI ст. у вирішенні глобальних проблем сучасності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kimo.univ.kiev.ua/DKS/05.htm>.
2. Дипломатичний протокол та етикет. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.big-lib.com/book/37_Diplomatichnii_protokol_ta_etiket/3970_21_Diplomatiya_i_diplomati.
3. Словник іншомовних слів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=6157&action=show>.
4. Ціватий В. Публічна дипломатія: традиції, тренди та виклики (досвід і пріоритети для України) / В. Ціватий // Зовнішні справи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com.ua/ekspertna-dumka/view/article/publiczna-diplomatija-tradiciji-trendi-ta-vikliki-dosv/>.

5. Ошитко О. Сучасні тенденції міжкультурного співробітництва в Європі / О. Ошитко // Віче [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2519/>.
6. Tensner, Jens (Hg.) Politische Kommunikation in internationalen Beziehungen : [монографія] / J. Tischer, H. Viehrig – Berlin : Lit, 2007. – 233 p.
7. Кулеба Д. Публічна дипломатія – нова зброя України в умовах гібридної війни / Д. Кулеба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/09/23/7038633/view_print/.
8. Запущено проект «Україна: Свобода, Гідність, Креативність», покликаний коротко, цікаво та доступно інформувати світ про Україну. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/en/publish/article?art_id=248671547&cat_id=248817842.
9. Кабмін схвалив створення «Українського інституту» для презентації України за кордоном. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dt.ua/POLITICS/kabmin-shvaliv-stvorennya-ukrayinskogo-institutu-dlya-prezentatsiyi-ukrayini-za-kordonom-247910.html>.
10. Валецький О. Порядок денний державної культурної політики в умовах зовнішньої агресії. Аналітична записка / О. Валецький // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1872/>.
11. Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ : Розпорядження КМУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-%D1%80>.
12. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі : Розпорядження Кабінету міністрів України від 07.06.2017 № 383-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/383-2017-%D1%80>.
13. Місія здійснена. Зовнішньополітичні завдання і виклики України у 2016 році. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Politics/155272>.
14. Про реорганізацію Дипломатичної академії України при Міністерстві закордонних справ : Постанова КМУ № 920. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249570813>.
15. Дипломатическая академия МИД России. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dipacademy.ru/about/>.

DIPLOMACY OF UKRAINE IN THE DIMENSION OF INFORMATION SECURITY OF THE COUNTRY

Ivanna Valiushko

*Hennadii Udovenko Diplomatic Academy of Ukraine
under the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine
Velyka Zhytomyrska str., 2, 01001, Kyiv, Ukraine*

The article analyzes the role of diplomacy in providing information security of Ukraine in the conditions of the war with Russia. It discusses the role of public and cultural diplomacy in the foreign policy of Ukraine. The article analyses the main achievements and miscalculations on the diplomatic front of Ukraine in the context of information security.

Key words: diplomacy, information security, information warfare, soft power, public diplomacy, cultural diplomacy.